

Darko Mandić, Veterinarski zavod — Titograd
Ruždija Hasanagić, Veterinarska stanica — Ulcinj
Mihailo Četković, Veterinarski zavod — Titograd

Liječenje Fascioloze ovaca u Ulcinjskom polju

Fascioloza predstavlja veliki problem u unapređivanju govedarstva i ovčarstva. Spada među najrasprostranjenije helmintoze preživača u svijetu, pa i kod nas.

Ova parazitoza na području ulcinjske opštine, posebno u Ulcinjskom polju, pričinjava velike štete, po čemu dolazi na prvo mjesto među svim parazitarnim bolestima. Kada bi se pokušalo to kvantitativno izraziti, bez sumnje bi se došlo do zaključka da je fascioloza na ovom području krupniji problem nego sve ostale helmintoze zajedno.

U Crnoj Gori ima malo ravničarskih krajeva bez ove parazitoze a u ravničarskom dijelu ulcinjske opštine teško je naći govedo ili ovcu bez ove vrste trematoda — razumljivo, tamo gdje se ne preduzimaju odgovarajuće mjere za njeno suzbijanje ili liječenje. U brdskom dijelu ovoga područja, u kamenjarima i kršu gotovo je nema, ali i tu se može naći po neka oaza galbizma i po koje žarište fascioloze.

Borba je protiv ove invazije bolesti uspješna ako se dobro poznaju epizootiološka situacija, meteorološki faktori i neki dijagnostičko-klinički odnosi, koji su od velike važnosti za ocjenu stepena invazije.

Na osnovu statističkih podataka od 1976. broj ovaca u ulcinjskoj opštini 1975. iznosio je 11 446 a goveda 3 931-no. Najveći dio tog broja uzgaja se u Ulcinjskom polju, gdje je fascioloza zastupljena u velikim razmjerama.

Ovce na ovom području najveći period godine provode na pašnjacima. Stoga su izložene invazijama većeg broja helminata. Pose-

ban se naglasak za ovo područje stavlja na *Fasciola hepaticu* (veliki metilj) koja za svoj egzogeni razvoj zahtijeva i određene prelazne domačine — barskog pužića, *Galbu truncatulu*. Prema tome, za ovaj razvoj potrebni su i odgovarajući uslovi spoljne sredine: temperatura, vlaga i voda. Kako ovi uslovi nijesu stalni, tako ni intenzitet ove invazije nije svake godine isti. Kakvi su ovi uslovi bili u vrijeme naših ispitivanja, može se vidjeti iz sljedećih tabela (podaci iz Sg CG za 1975:

Tab. 1. — Srednje mjesečne temperature vazduha

Srednja godišnja	Mjesečna												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1974.	15,4	8,8	10,7	10,9	13,4	16,3	20,7	22,8	24,2	21,4	15,4	11,7	8,0
1975.	15,7	8,0	7,7	12,3	14,0	18,0	20,9	23,2	23,2	21,7	17,2	12,1	10,1

Tab. 2. — Mjesečne količine padavina u litrima na m²

Godišnje	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1974.	1 430	52	125	57	124	270	26	9	18	275	342	76	56
1975.	957	28	104	123	46	62	16	34	7	48	186	202	101

Tab. 1 i 2 pokazuju da su u toku 1974. i 1975. uslovi spoljne sredine bili vrlo povoljni za razvoj ovog parazita. Stoga invazija fasciole je bila posebno jaka.

Za razvoj i aktivnost pužića *Galbe truncatule*, i odgovarajućih faza razvoja parazita u spoljnoj sredini, u prisustvu vode, potrebna je temperatura viša od 10°C. Prezimirali pužići u proljeće polažu jaja (i zatim, uglavnom, uginu) iz kojih nastaje prva generacija pužića. Ljeti i oni polažu jaja, iz kojih nastaje druga generacija, mnogo brže nego prva. Prva generacija pužića inficira se miracidijumima metilja preko ljeta, a zatim ubrzo i druga generacija. S obzirom na trajanje razvoja metilja u puževima, već krajem ljeta počinje kontaminacija pašnjaka sa metacercarijama, tako da je njihov najveći broj u oktobru i novembru. Pužići prve generacije uglavnom uginu do zime i preko zime, a veliki broj puževa druge generacije prezimi i nastavlja vrstu u proljeće sljedeće godine. Među pužićima koji su prezimili ima i inficiranih u kojima se u proljeće nastavlja razvoj metilja i od kojih nastupa ljetna kontaminacija pašnjaka sa metacercarijama, koje, sa prezimjelim metacercarijama iz prošle godine, vrše prvu infekciju ovaca i goveda. Smatra se da jesenja infekcija ima

neuporedivo veće posljedice, jer je veoma intenzivna i dovodi do jako izražene metiljavosti.

Za liječenje fascioleze primjenjivana su mnogo terapijska sredstva sa velikim brojem raznih preparata (kapsule protivmetilj — carboneum tetrachloratum i trichloratum, Metiljinzanil, acedist, bilevon i dr.). Na području našeg ispitivanja a prema nekim navikama stočara, najviše je bio u upotrebi preparat — kapsule carboneum trichloratum (za ovce), a primjenjivan je na osnovu prospekata koji su dolazili uz ovo terapijsko sredstvo. Svakako da je, i pored svih mjera opreza, pri upotrebi, u nekim slučajevima, dolazilo do neželjenih posljedica (uginuća, pobačaja i sl.).

Naša je namjera bila da ispitamo terapijsko djelovanje farmaceutskih preparata novijeg datuma »Dovenix-a« i »Coriban-a«.

MATERIJAL I METODE RADA

Zemljoradnička zadruga iz Ulcinja kupila je u novembru 1974. na visoravnima Durmitora, Sinjejevine i Pivskih planina stado od 312 ovaca jezersko-pivske rase, koje su odmah prebačene na terene Ulcinjskog polja. Odmah po prebacivanju svim ovcama data su preventivna sredstva protiv metiljavosti, po jedna kapsula carboneum trichloratum-a svakoj ovci. Međutim, koncem februara i početkom marta 1975. u stadu su se počeli javljati po neki pobačaj i po neko uginuće. Radi razjašnjenja ovakvog stanja, klinički je pregledano čitavo stado, praćen je tok bolesti i secirane uginule životinje. Patološko-anatomske promjene na koje smo nailazili bile su patognomonične za akutnu fasciolezu (ascites, fibrinozne naslage) naročito na jetri, oštećenje paranhima jetre sa brojnim krvarenjima i drugo. Uporedo sa ovim u Veterinarskom zavodu u Titogradu vršena su komparativna parazitološka i bakteriološka ispitivanja, te je potvrđena klinička dijagnoza akutne metiljavosti.

Oboljenje je za relativno kratko vrijeme uzelo razmjere jedne epizootije, a kulminacija je zapažena u martu.

Mjere liječenja u ovakvoj lošoj zdravstvenoj situaciji bilo je dosta teško preduzimati zbog visokog procenta oboljelih i uginulih grla, kao i visokog stupnja gravidnosti u još neobjavljenih ovaca. No, s obzirom na takvu situaciju odlučili smo da podvrgnemo liječenju sva grla bez obzira na težinu bolesti i visinu graviditeta.

Za ispitivanje efikasnosti liječenja poslužilo nam je ovo oboljelo stado. Metodom slučajnog izbora cijelo stado smo podijelili u tri grupe. Način držanja i ishrane bio je isti u svim grupama, tako da u tom pogledu nije bilo nikakve razlike.

Prvu grupu sačinjavalo je stado od 106 ovaca kod kojih smo proveli medikamentozni tretman preparatom »Dovenix« — Nitroksinil u soluciji. Aplikacija je vršena s/c metodom u dozi od 10 mg/kg

Sl. 1. Nalazište Galbi u Ulcinjском polju

tjelesne težine, odnosno 1 ml lijeka za 25 kg žive težine po grlu. Aplikaciju smo vršili ispod desne plečke, četiri prsta od lakatnog zgloba, jednokratno.

Drugu je grupu sačinjavalo stado od 98 ovaca, koje smo tretirali preparatom Coriban, prema uputstvu proizvodnog zavoda.

Treću grupu od 97 ovaca tretirali smo klasičnim terapijskim sredstvom — kapsulama carboneum trichloratom, dvokratno u razmacima prema uputstvu proizvodnog zavoda.

U veoma teškim slučajevima istovremeno je u sve tri grupe aplikovan i Calcium borogluconicum u dozi od 20 ccm po grlu, kao i sredstva za pojačanje rada srca. Gdje je ascites bio jako izražen, vršena je punkcija abdomena.

Uporedo sa davanjem ovih terapijskih sredstava preporučivani su bolja ishrana i izbjegavanje paše po individualnim terenima, kao i davanje sijena i otave sa ovih terena, ukoliko nijesu odležali više mjeseci.

REZULTATI I DISKUSIJA

Rezultate koje smo dobili prilikom liječenja akutne fascioleze ovaca pregledno su prikazani u tab. 3.

Grupa	Tretirano ovaca	Preparat	Izliječeno	Uginulo	Prinudno zaklano
I	106	Dovenix	102 (96,2%)	4 (3,8%)	—
II	98	Coriban	83 (84,7%)	11 (11,2%)	4 (4,1%)
III	97	protumetilij Capsule	55 (56,7%)	36 (37,1%)	6 (6,2%)
Ukupno	301		240 (79,7%)	51 (17%)	10 (3,3%)

Kao što se može vidjeti iz tab. 3, najbolji rezultati u akutnoj formi fascioleze postigli smo davanjem preparata »Dovenix«, čijom smo aplikacijom imali uspjeh u 96,2% slučajeva.

Dobija se utisak da je djelovanje ovog preparata vrlo brzo, jer smo u roku 2-3 dana imali sasvim drugačiju sliku bolesti u oboljelih grla: ovce su počele jesti i postale su živahnije.

Sticajem prilika radili smo pod terenskim uslovima tretirajući veći broj grla (različitim terapeutskim sredstvima) prirodno invadiranih velikim brojem razvojnih formi metilja kroz parenhim jetre. Na ovakav nas zaključak navode način držanja ovaca, klinička slika, smrtnost, patološko-anatomske promjene i parazitološki nalaz. Povoljan ishod pri upotrebi preparata »Dovenix« vodi nas zaključku da, davan na način koji smo primijenili, ima jako pozitivno djejestvo na uzročnike ove parazitoze. Brzo iščezavanje kliničkih simptoma i prestanak uginuća vrlo su povoljno djelovali da stočari promijene mišljenje o efikasnosti veterinarske intervencije pri suzbijanju akutne fascioleze, utoliko prije što smo zahvat izvodili u najnepovoljnije vrijeme (visoki graviditet, jagnjenje).

ZAKLJUČAK

Na osnovu gornjih razmatranja može se zaključiti sljedeće:

1. Akutna fascioleza ovaca u Ulcinjskom polju 1975. imala je razmjere epizootije sa velikim gubicima. Invidiranih ovaca bilo je 100%.

2. Najviši uspjeh pri liječenju postignut je primjenom terapeutskog sredstva »Dovenix«, gdje je procenat izliječenih ovaca bio 96,2%.

3. Najslabiji efekat u liječenju postignut je primjenom preparata — kapsule carboneum trichloratum-a, gdje je izliječenih ovaca bilo 56,7%.

4. Borbu protiv fascioloze, pored promjene terapijskih sredstava, treba usmjeriti i na sprječavanje ovaca da dođu u dodir sa žarištima fascioloze na pašnjacima i na uništavanje vodenih pužića.

LITERATURA

1. Boray J.: Acta vet. acad. sci. hung. 6 (4), 469-473, 1956, Budapest.
2. Babić I.: Uslovi za uspješno suzbijanje nametničkih bolesti. Prvi kongres veterinarara Jugoslavije, 501-507, 1954, Zagreb.
3. Mandić D., Četković M.: Fascioloza u Komanskom i Lješkopoljskom lugu. Poljoprivreda i šumarstvo, 2, 1973, Titograd.
4. Martinčić M.: Neobičan tok i neobični patološko-anatomski nalaz kod metiljavosti. Jug. vet. glasnik 4, 1938, Beograd.
5. Mikačić D.: Paraziti naših ovaca. Veterinarski arhiv VIII (3), 114-140, 1938, Zagreb.
6. Mikačić D.: Fascioloza domaćih životinja. Aktuelni problemi veterinarske terapije i profilakse, Zagreb, 197-199, 1957.
7. Mikačić D.: Prilog poznavanju rasta velikog metilja u jetri ovce. Veterinarski arhiv XXXIII (3-4), 88-92, 1963, Zagreb.
8. Spasić I., Nevenić V.: Kompletna zaštita ovaca koje se meriniziraju u Crnoj Gori od fascioloze, želučano-crijevnne i plućne strongilozne. Veterinarski glasnik, 5, 383-389, 1961, Beograd.
9. Vassilev J., Samnalijev D.: Development of Paraphystomum microbothrium in an intermediate host galba truncatula. III Int. Congress Parasitology, München, 1975.